

EKONOMICZNA ANALIZA POLITYKI I PRAWA – seminarium licencjackie i magisterskie

---

Ekonomiczna analiza prawa

Katarzyna Metelska-Szaniawska

23/11/2009

PLAN WYKŁADU

- I Co to jest *Law & Economics*?
- II Podstawowe obszary zainteresowań *L&E*
- III Przykłady problemów

I Co to jest *Law & Economics*?

- co to jest prawo?
  - „zespół reguł ustanowionych lub uznanych przez odpowiednie organy państwa, wobec których posłuch zapewniony bywa w ostateczności dzięki przymusowi, jaki stosować może państwo” (Stawecki i Winczorek, 1999)
  - system norm prawnych, czyli ogólnych, abstrakcyjnych i w przybliżeniu jednoznacznych dyrektyw postępowania, które powstały w związku z istnieniem i funkcjonowaniem państwa, ustanowione lub uznane przez właściwe organy władzy publicznej i przez te organy stosowane, w tym z użyciem przymusu państwowego (Wikipedia)
  - prawo w ujęciu pozytywistycznym, prawno-naturalnym, realistycznym
  - prawo w ujęciu przedmiotowym a prawo w ujęciu podmiotowym
  - prawo materialne i formalne

I Co to jest *Law & Economics*?

- gałęzie prawa
  - **podział ze względu na charakter stosunków społecznych:** prawo prywatne i prawo publiczne
  - **podział ze względu na metodę regulacji:** prawo cywilne, prawo administracyjne, prawo karne
  - **podział ze względu na przedmiot regulacji:** prawo autorskie, bankowe, budowlane, celne, handlowe, kanoniczne, konstytucyjne, lotnicze, międzynarodowe, ochrony środowiska, podatkowe, rolne, upadłościowe itp.
  - **inne:** podział ze względu na podmiot regulacji, zasięg terytorialny, podział prawo wewnętrzne – prawo międzynarodowe publiczne

I Co to jest *Law & Economics*?

- czym zajmują się przedstawiciele nauk prawnych?
  - **dogmatyka:** interpretacja przepisów, ustalanie ich obowiązywania, systematyzacja przepisów
  - **filozofia:** formułowanie ogólnych twierdzeń o prawie, jego istocie, podstawach obowiązywania, celach itd.
  - **empiria:** badanie realnego funkcjonowania norm prawnych
  - nauki historyczno-prawne

I Co to jest *Law & Economics*?

- dlaczego ekonomiści interesują się prawem?
  - przejaw „ekspansji” ekonomii na obszary innych nauk społecznych po II WŚ
  - początkowo: wpływ prawa na gospodarkę (ustawodawstwo antymonopolowe w USA)
  - później: prawo jako reguły podlegające wyborowi; prawo jako bodziec; cel i geneza prawa; rozszerzenie analizy ekonomicznej na inne gałęzie prawa

I Co to jest *Law & Economics*?

- definicja
  - ekonomiczna analiza prawa
  - przewidywanie efektów wpływu ustanowionych sankcji prawnych na zachowania ludzi (Cooter i Ulen, 2004)
  - analiza rozwoju i ekonomicznych skutków różnych rozwiązań prawnych (Balcerowicz, 1993)
  - zastosowanie teorii ekonomii i właściwych jej narzędzi do badania tworzenia, struktury, procesów i znaczenia prawa, przy czym jest ono analizowane nie jako element egzogeniczny wobec systemu gospodarczego, ale jako jego zmienna wewnętrzna (Rowley, 1989)

I Co to jest *Law & Economics*?

- korzenie
  - wczesne wątki: N. Macchiavelli, T. Hobbes, D. Hume, A. Smith, J. Bentham
  - wiek XIX – II WŚ: „pierwsza fala *L&E*”, instytucjonalizm amerykański, realizm prawniczy, jurysprudencja socjologiczna
  - Chicago: H. Simons, A. Director, *Antitrust Project*, R. Coase, G. Becker
- „prekursorzy *L&E*”: Ronald Coase, Gary Becker, Henry Manne, Guido Calabresi, Richard Posner
- główne szkoły i ośrodki: Chicago i New Haven

I Co to jest *Law & Economics*?

- szkoła chicagowska (*Chicago School*)
  - University of Chicago
    - Ronald Coase (Nobel 1991), Gary Becker (Nobel 1992)
    - Richard A. Posner, William Landes
  - *homo oeconomicus* i trwała równowaga (ekonomia neoklasyczna) w odniesieniu do prawa
  - prawo jako bodziec, na który ludzie reagują w zachowaniach rynkowych i nierynkowych
  - ocena reguł i skutków prawa na podstawie ich efektywności ekonomicznej (*efficiency norm*)
  - **pozytywne *L&E***

I Co to jest *Law & Economics*?

- szkoła New Haven (*New Haven School, Progressive School, Legal Reformist School*)
  - Yale University
    - Guido Calabresi
    - kontynuatorzy: R. Ellickson, S. Shavell
  - czerpie ze szkoły chicagowskiej + aktywna eliminacja niesprawności rynku
  - **normatywne *L&E***

I Co to jest *Law & Economics*?

- inne ważniejsze szkoły i podejścia
  - szkoła Virginii (*Virginia School*)
    - George Mason University
    - funkcjonalne *L&E*
  - szkoła austriacka (F. A. von Hayek)
  - instytucjonalne *L&E*

- Europa: Hamburg, Bolonia, Linkoping, Wiedeń, Rotterdam, Gandawa, Madryt...

II Podstawowe obszary zainteresowań *L&E*

Encyclopedia of Law and Economics

Contents

Bouckaert, Boudewijn and De Geest, Gerrit (eds.), *Encyclopedia of Law and Economics, Volume I. The History and Methodology of Law and Economics*, Cheltenham, Edward Elgar, 2000, 1094 p. ISBN 1 85898 984 1

[0. General Works, History and Methodology](#)

Bouckaert, Boudewijn and De Geest, Gerrit (eds.), *Encyclopedia of Law and Economics, Volume II. Civil Law and Economics*, Cheltenham, Edward Elgar, 2000, 807 p. ISBN 1 85898 985 X

[I. Private Property](#)

[II. Common Property and Regulation of the Environment](#)

[III. Tort Law & Unjust Enrichment](#)

Bouckaert, Boudewijn and De Geest, Gerrit (eds.), *Encyclopedia of Law and Economics, Volume III. The Regulation of Contracts*, Cheltenham, Edward Elgar, 2000, 1205 p. ISBN 1 85898 986 8

[IV. General Contract Law](#)

[V. Regulation of Contracts](#)

Bouckaert, Boudewijn and De Geest, Gerrit (eds.), *Encyclopedia of Law and Economics, Volume IV. The Economics of Public and Tax Law*, Cheltenham, Edward Elgar, 2000, 365 p. ISBN 1 85898 987 6

[VI. Tax Law, Social Security and Administrative Law](#)

Bouckaert, Boudewijn and De Geest, Gerrit (eds.), *Encyclopedia of Law and Economics, Volume V. The Economics of Crime and Litigation*, Cheltenham, Edward Elgar, 2000, 722 p. ISBN 1 85898 988 4

[VII. Civil and Criminal Procedure](#)

[VIII. Criminal Law, Economics of Crime and Law Enforcement](#)

[IX. Production of Legal Rules](#)

II Podstawowe obszary zainteresowań *L&E*

KLASYFIKACJA TEMATYCZNA PSEAP:

- KWESTIE OGÓLNE, HISTORIA I METODOLOGIA
- WŁASNOŚĆ PRYWATNA
- PRAWO CYWILNE MATERIALNE
- PRAWO HANDLOWE
- PRAWO PRACY
- PRAWO PODATKOWE, PRAWO ADMINISTRACYJNE
- PRAWO KONSTYTUCYJNE
- PRAWO KARNE, EKONOMICZNE PODEJŚCIE DO PRZESTĘPCZOŚCI, EGZEKWOWANIE PRAWA
- POSTĘPOWANIE CYWILNE, POSTĘPOWANIE KARNE
- TWORZENIE PRAWA
- OCHRONA ŚRODOWISKA
- INNE

II Podstawowe obszary zainteresowań *L&E*

- tradycyjne *L&E*:
  - prawa własności (prawo cywilne – rzeczowe, prawo własności intelekt.)
  - kontrakty (prawo cywilne – zobowiązania)
  - delikty (prawo cywilne – odpowiedzialność cywilna)
  - przestępczość (prawo karne)

- postępowanie sądowe (postępowanie cywilne, karne, administracyjne)

- prawo konkurencji & *antitrust*
- ekonomia opodatkowania

II Podstawowe obszary zainteresowań *L&E*

- ostatnio popularne także:
  - *corporate L&E, corporate governance* (prawo handlowe)
  - prawo upadłościowe
  - prawo bankowe i finansowe
  - tworzenie prawa
  - prawo międzynarodowe, prawo europejskie
  - prawo administracyjne (nie tylko antymonopolowe) i konstytucyjne

  - *L&E i public policy*

  - behawioralne *L&E*
  - normy społeczne

III Przykłady problemów

- prawa własności
- kontrakty
- przestępstwa
- prawo a wzrost gospodarczy

III Przykłady problemów

- prawa własności
  - ekonomiczna teoria własności (podstawa: teoria przetargów)
  - 4 fundamentalne pytania:

1. W jaki sposób ustanawiane są prawa własności?
2. Co może stanowić własność prywatną?
3. W jaki sposób właściciele mogą rozporządzać swoją własnością?
4. Jakie zadośćuczynienie przysługuje w przypadku naruszenia praw własności?

III Przykłady problemów

- prawa własności
  - 0. Dlaczego ustanawiane są prawa własności?

Stan natury

<i>ROLNIK</i>	<i>KUKURYDZA WYHODOWANA</i>	<i>KUKURYDZA UZYSKANA Z KRADZIEŻY</i>	<i>KUKURYDZA UTRACONA W DRODZE KRADZIEŻY</i>	<i>KONSUMPCJA KUKURYDZY NETTO</i>
<i>A</i>	50	40	-10	80
<i>B</i>	150	10	-40	120
Suma	200	50	-50	200

Spółczeństwo obywatelskie

<i>ROLNIK</i>	<i>WARTOŚĆ GROŻBY</i>	<i>UDZIAŁ W NADWYŻCE</i>	<i>KONSUMPCJA KUKURYDZY NETTO</i>
<i>A</i>	80	50	130
<i>B</i>	120	50	170
Suma	200	100	300

Źródło: Cooter i Ulen (2004; str. 83-84).

III Przykłady problemów

- prawa własności
  - 1. W jaki sposób ustanawiane są prawa własności?
    - twierdzenie Coase'a:
      - gdy koszty transakcyjne są zerowe, wynikiem prywatnego przetargu jest efektywne wykorzystanie zasobów niezależnie od alokacji praw własności przez prawo
      - kiedy koszty transakcyjne są wystarczająco wysokie, by uniemożliwić targowanie się, efektywne wykorzystanie zasobów będzie zależało od alokacji praw własności
    - jakie prawo?
      - należy kształtować prawo tak, by usuwać przeszkody dla porozumień prywatnych (normatywne tw. Coase'a)
      - należy kształtować prawo tak by minimalizować szkody będące skutkiem niepowodzenia porozumień prywatnych (normatywne tw. Hobbesa)
  - prawo powinno przypisywać prawa własności tej stronie, która przywiązuje do nich najwyższą wartość

III Przykłady problemów

- prawa własności
  - 2. Co może stanowić własność prywatną?
    - efektywność wymaga, by dobra prywatne stanowiły własność prywatną, a dobra publiczne – własność publiczną
    - efektywność wymaga użytkowania i konsumpcji dobra prywatnego przez stronę, która przywiązuje do niego najwyższą wartość. Uprawnienie właściciela, by wyłączać innych, kieruje użytkowanie lub konsumpcję dóbr prywatnych na tory dobrowolnej wymiany, która prowadzi do efektywnej alokacji tych dóbr
    - publiczna własność dobra prywatnego skutkuje zazwyczaj błędną alokacją – jest ono wykorzystywane lub konsumowane przez kogoś innego niż osobę, która przywiązuje do niego najwyższą wartość
    - pytanie: w jakich okolicznościach władza powinna być uprawniona do odbierania własności prywatnej obywatelom? (wywłaszczenia)

III Przykłady problemów

□ prawa własności

- 3. W jaki sposób właściciele mogą rozporządzać swoją własnością?
  - pełna swoboda pod warunkiem, że nie narusza się praw innych osób
  - zastosowanie koncepcji efektów zewnętrznych (koszty zewnętrzne, publiczne dobra niechciane)
- interwencja prawna:
  - reguła zakazująca mimowolnego naruszania (+ przepisy dotyczące zadośćuczynienia na wypadek, gdyby takie naruszenie miało miejsce)
  - regulacja publicznego dobra niechcianego lub działalności generującej efekt zewnętrzny przez agencję administracyjną

III Przykłady problemów

- prawa własności
  - 4. Jakie zadośćuczynienie przysługuje w przypadku naruszenia praw własności?
    - Calabresi i Melamed (1972):
      - gdy istnieją przeszkody dla współpracy (wysokie koszty transakcyjne), bardziej efektywną formą zadośćuczynienia jest przyznanie pieniężnego odszkodowania rekompensacyjnego
      - gdy istnieje niewiele przeszkód dla współpracy (niskie koszty transakcyjne), bardziej efektywną formą zadośćuczynienia jest wydanie nakazu sądowego przeciwko naruszaniu przez pozwanego własności powoda

III Przykłady problemów

- prawa własności
  - niektóre zastosowania:
    - prawo własności intelektualnej (patenty, prawo autorskie, znaki handlowe)
    - własność publiczna, prywatyzacja dóbr wspólnych
    - rzeczy znalezione, kradzież a tytuł własności, zapisy testamentowe, korzystanie z czyjejś własności
    - niezbywalność (np. transplantacja organów)
    - wyłączenia
    - strefowanie, regulacja rozwoju

III Przykłady problemów

□ kontrakty

- ekonomiczna teoria kontraktu (podstawa: teoria agencji)
- 2 fundamentalne pytania:

1. Które obietnice powinny być egzekwowalne przed sądem?
2. Jakie powinny być środki prawne w wypadku naruszenia umowy?

III Przykłady problemów

- kontrakty
  - efektywność wymaga egzekwowania takich obietnic, które obie strony chciały egzekwować w momencie ich składania
  - podstawowe cele prawa w zakresie kontraktów:
    - umożliwianie stronom kooperacji (zamiana gier o rozwiązaniach niekooperacyjnych w gry o rozwiązaniach kooperacyjnych)
    - skłanianie do efektywnego ujawniania informacji w ramach stosunku umownego
    - zapewnianie optymalnego zaangażowania w wykonanie kontaktu
  - przykłady zastosowań: umowy cywilno-prawne, umowy związane z zatrudnieniem, umowy międzynarodowe, analiza długookresowa

III Przykłady problemów

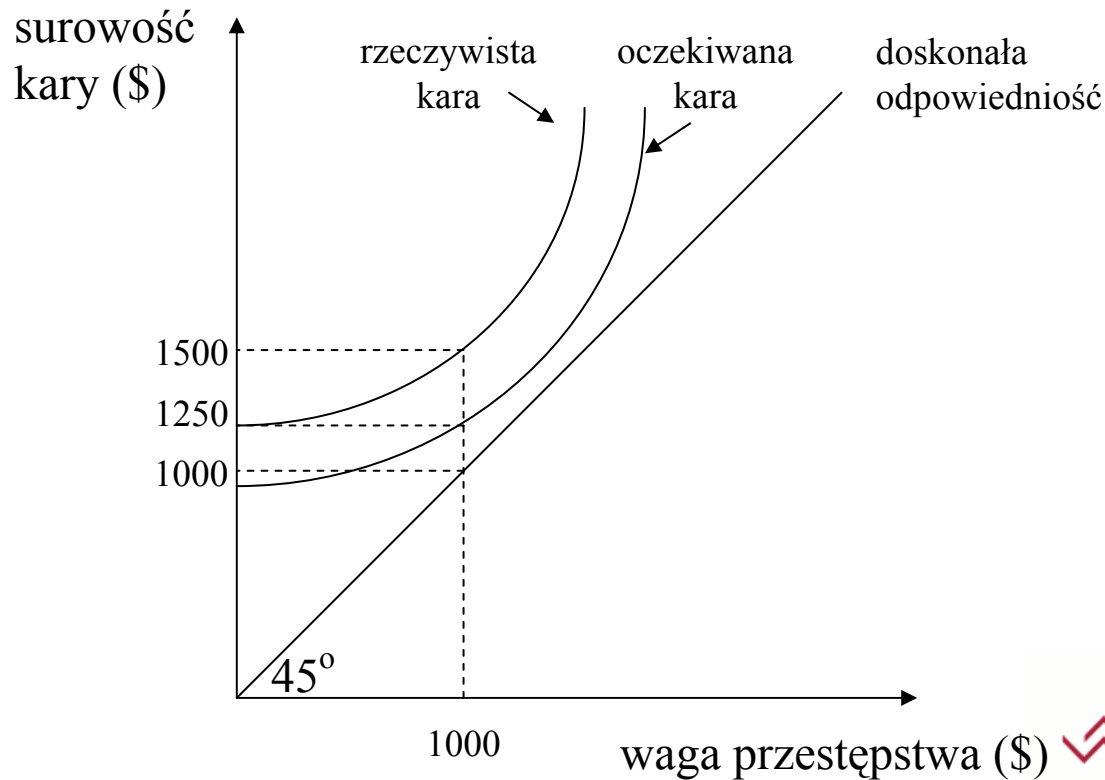

- przestępstwa
  - ekonomiczna teoria przestępczości (zachowań przestępczych)
  - 2 fundamentalne pytania:

1. Które czyny powinny być karalne?
2. W jaki sposób należy karać za popełnienie przestępstwa?

III Przykłady problemów

- przestępstwa
  - model racjonalnego przestępstwa

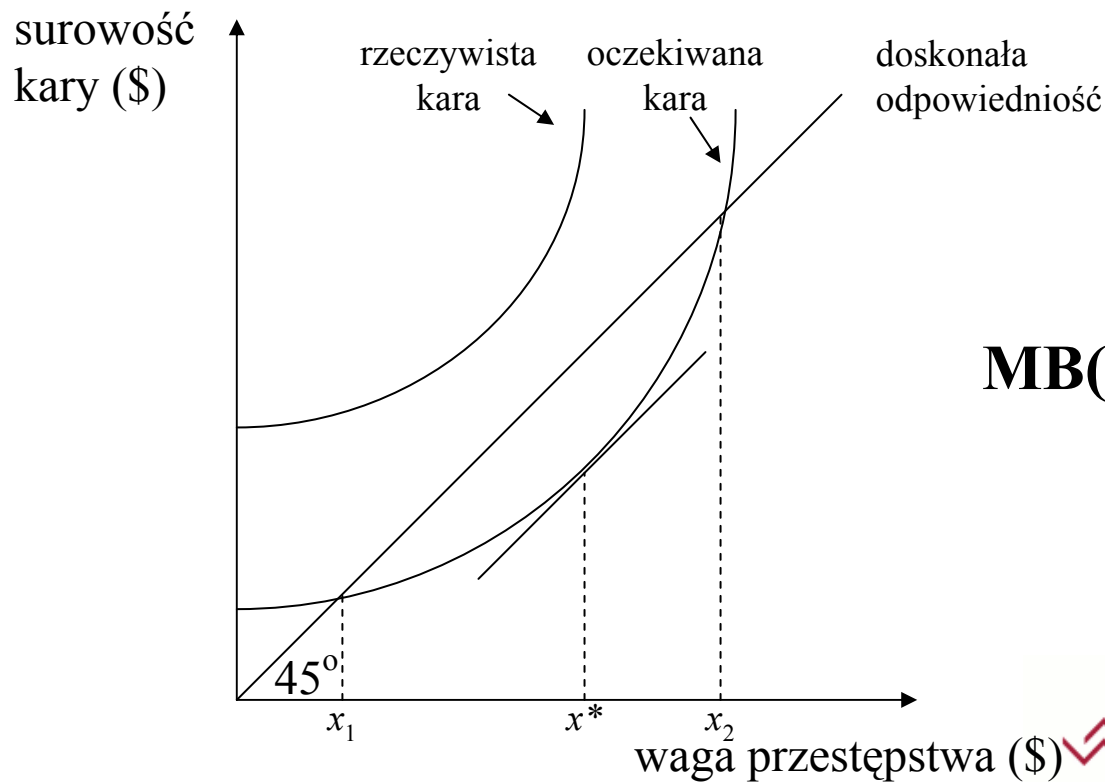

$$p = 1/6$$

III Przykłady problemów

- przestępstwa
  - model racjonalnego przestępstwa

III Przykłady problemów

- przestępstwa
  - ekonomiczna teoria optymalnej kary: minimalizacja sumy społecznych strat wywołanych przestępczością i kosztów odstraszania
  - przykładowe zastosowania w polityce karnej:
    - zwiększać surowość kary, prawdopodobieństwo złapania, czy nieuchronność skazania?
    - efektywność kary
    - kara śmierci
    - polityka w zakresie więziennictwa
    - regulacje dotyczące posiadania broni

III Przykłady problemów

- prawo a wzrost gospodarczy
  - teoria:
    - prawa własności: jednostki inwestują gdy mają gwarancję uzyskania zwrotu; bez jasno określonych praw własności bodźce mogą być niewystarczające by stymulować wzrost (NEI: Douglass C. North – Nobel 1993)
    - prawo w zakresie kontraktów: konieczna instytucja dla efektywnie funkcjonującego rynku; uzupełnia i rozwija możliwości w zakresie prywatnych inwestycji
    - mechanizmy egzekwowania praw własności, bezstronne egzekwowanie kontraktów (niedoskonałość alternatywnych mechanizmów egzekwujących)

III Przykłady problemów

- prawo a wzrost gospodarczy
  - badania empiryczne:
    - wolność gospodarcza a wzrost
    - praworządność / rządy prawa (*rule of law*) a wzrost
    - demokracja a wzrost
    - regulacja a wzrost (np. papiery wartościowe, prawo bankowe, monopole)

POLECANA LITERATURA

- Cooter R., Ulen T., 2004, *Law and Economics*, wyd. 4, Boston: Pearson Addison Wesley.
- Kaplow L., Shavell S., 1999, *Economic Analysis of Law*, NBER Working Paper 6960, Cambridge, Mass.: National Bureau of Economic Research. /on-line/
- Miceli T.J., *The Economic Approach to Law*, Stanford: Stanford University Press.
- Posner R.A., 1992, *Economic Analysis of Law*, wyd. 4, Boston: Little, Brown and Company.
- Schaefer H.-B., Ott C., 2004, *The Economic Analysis of Civil Law*, Cheltenham-Northampton: Edward Elgar.
- Stroiński R., 2005, „Wprowadzenie do ekonomicznej analizy prawa (*Law and Economics*)”, w: Bednarski M., Wilkin J., *Ekonomia dla prawników i nie tylko*, wyd. 2, Warszawa: Wydawnictwo Prawnicze LexisNexis; str. 473-517.
- Stroiński R., 2002, „Ekonomiczna analiza prawa czyli w poszukiwaniu efektywności”, *Kwartalnik Prawa Prywatnego*, nr 3, s. 549-583.

CIEKAWY ZASOBY INTERNETOWE

- *Encyclopedia of Law & Economics*
<http://users.ugent.be/~gdegeest/>
- *European Association of Law and Economics*
<http://www.eale.org>
- Polskie Stowarzyszenie Ekonomicznej Analizy Prawa
(*Law & Economics*)
<http://www.pseap.org>